

УДК 338.2:663.2

Владислав Олександрович ОБНЯВКО

аспірант кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: vobniavko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6606-9436>

**АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА
ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ВИНОРІБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

Обнявко, В. О. Аналіз економічних трансформацій та оцінка потенціалу виноробних підприємств України. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2023. № 3-4 (86-87). С. 176–193.

***Анотація.** У статті проаналізовано трансформаційні процеси в економіці України в цілому та в галузі виноградарства та виноробства зокрема. Відзначена критичність стану галузі в умовах повномасштабної військової агресії Росії проти України, внаслідок якої три основні виноградарські регіони України – Херсонська, Миколаївська й Запорізька області – опинилися в зоні бойових дій, на їх території зруйновані насадження винограду та виноробні підприємства, а основним виноробним регіоном країни стала Одеська область. Проаналізовано діяльність провідних виноробних підприємств Одеського регіону та здійснено оцінку їх потенціалу за графоаналітичною методикою у розрізі блоків: виробництво і збут, запаси, витрати, економічна ефективність підприємства, трудова діяльність, фінансування. Розрахунок індикаторів потенціалу виноробних підприємств Одеської області у 2018–2022 роках надав змогу побудувати діаграми багатокутників потенціалів цих підприємств і наочно показав незбалансованість векторів трансформації індикаторів потенціалу, які демонструють структурні дисбаланси системи управління підприємствами. Візуальний аналіз потенціалу виноробних підприємств Одеської області у 2018–2022 роках є базою для подальшого визначення їх стратегічних цілей та пріоритетів розвитку в напрямку зростання економічної ефективності діяльності. Це дозволило припустити можливість визначення оптимальних варіантів використання потенціалу виноробних підприємств, що аналізуються, і створення підстав для формування прогнозних сценаріїв розвитку цих підприємств з метою удосконалення їх системи управління в умовах цифрової економіки. Сформульовано пропозиції щодо напрямків подальшого дослідження, які полягають в розробці стратегічних цілей та пріоритетів розвитку виноробних підприємств з метою досягнення оптимальних результатів в сучасних складних ринкових умовах.*

Ключові слова: виноградарство; виноробство; виробництво; регіон; галузь; підприємство; перспективи розвитку; потенціал підприємства.

Vladyslav OBNIIVKO

Postgraduate Student of Economics, Law and Business Management Department, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: vobniavko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6606-9436>

**ANALYSIS OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS AND POTENTIAL
ASSESSMENT OF UKRAINIAN WINERIES**

Obniavko, V. (2023). Analysis of economic transformations and potential assessment of Ukrainian wineries [Analiz ekonomichnykh transformatsii ta otsinka potentsialu vynorobnykh pidpriemstv Ukrainy], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (86-87), pp. 176–193.

Abstract. The article analyzes the transformation processes in Ukraine's economy in general and in the viticulture and winemaking industry in particular. The author emphasizes the criticality of the industry in the context of Russia's full-scale military aggression against Ukraine, as a result of which the three main viticultural regions of Ukraine – Kherson, Mykolaiv and Zaporizhzhia regions – were in the combat zone, grape plantations and wineries were destroyed on their territory, and Odessa region became the main wine-growing region of the country. The activity of leading wineries of the Odessa region is analyzed and their potential is assessed using the grapho-analytical methodology in terms of the following blocks: production and sales, stocks, costs, economic efficiency of the enterprise, labor activity, and financing. The calculation of potential indicators of wineries in Odessa region in 2018–2022 made it possible to build diagrams of polygons of these enterprises potential and clearly showed the imbalance of the transformations vectors of potential indicators, which demonstrate structural imbalances in enterprise's management system. The visual analysis of wineries potential in Odessa region in 2018–2022 is the basis for further determining their strategic goals and development priorities in the direction of increasing economic efficiency. This allowed us to assume the possibility of determining the optimal options for using the potential of analyzed wineries and creating the basis for forecast scenarios formation for these enterprises development in order to improve their management system in the conditions of digital economy. Proposals for directions for further research are formulated, which consist in developing strategic goals and priorities for the development of wineries in order to achieve optimal results in today's difficult market conditions.

Keywords: viticulture; winemaking; production; region; industry; enterprise; development prospects; enterprise potential.

JEL classification: C530; D210; L200

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(86-87\).2023.176-193](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(86-87).2023.176-193)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформація як перетворення чи формулювання економічної системи визначає послідовний перехід до нових рівнів розвитку системи, безперервно матеріалізує систему під час життєдіяльності господарюючого об'єкта аналізу. Під впливом трансформації змінюються функції системи, а також типова структурна або характерна взаємодія елементів системи. Трансформаційні процеси в системі обумовлені факторами зовнішнього й внутрішнього впливу. Найбільшим викликом для економіки України та економічного розвитку її регіонів стала масштабна військова агресія Росії проти України, яка почалася у 2022 році, що призвело до кризи виробництва багатьох товарів, масової релокації українського бізнесу, зростання логістичних проблем зі збутом продукції та до інших значних трансформаційних процесів. Це значною мірою вплинуло також на розвиток виноградарства і виноробства, які для багатьох регіонів України, у сприятливих для цього кліматичних умовах та придатних земельних ресурсах, є традиційною діяльністю, що має багатотисячлітню історію та визначає зайнятість населення, розвиток економіки виноробних регіонів, наповнення місцевих бюджетів податками від продажу винограду та вина, експортний потенціал країни тощо.

За роки незалежності виноградарство і виноробство в Україні були важливим і перспективним напрямком діяльності шести основних виноградарських регіонів України (АР Крим, Одеська, Херсонська, Миколаївська, Закарпатська й Запорізька області). Після російської окупації Криму та з початком її масштабної військової агресії проти нашої країни три основні виноградарські регіони України

(Херсонська, Миколаївська й Запорізька області) опинилися в зоні бойових дій, на їх території зруйновані виноградники та виноробні підприємства. Тому Одеська область стала найбільшим виноробним регіоном України і має особливе значення для підтримання та розвитку національного виноградарства і виноробства.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. У дослідження трансформації та економічного аспекту змін зробили вагомий внесок вчені: D. Bell [1], I. Wallerstein [2], J. K. Galbraith [3], K. Marx [4], A. Toffler [5], A. N. Hansen [6], J. Schumpeter, U. Backhaus [7] та інші науковці. Наукове розв'язання проблем економічної трансформації висвітлено у працях таких українських учених: В. М. Геєць [8], Н. І. Гражевська [9], О. О. Долженков [10], І. Є. Журба [11], С. А. Єрохін [12], Є. А. Івченко [13], С. В. Філіппова [14] та ін. Аналіз процесів трансформації в економіці за одноставними думками вчених базується на емпіричному досвіді та практиці функціонування різнотипної організації систем.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі наукові розробки щодо проблем розвитку національного виноградарства і виноробства, трансформаційні зміни в економіці України стали ще більш динамічними та гострими, що свідчить про необхідність проведення подальших досліджень та пошуку шляхів вирішення проблем, які обумовлюють розвиток цієї перспективної галузі. Особливий інтерес представляє аналіз сучасного стану виноробних підприємств в Одеській області, оцінка їх потенціалу та визначення перспектив розвитку виноградарства та виноробства регіону.

Постановка завдання. Метою дослідження є: аналіз сучасних трансформаційних процесів в економіці України та, зокрема, в галузі виноградарства й виноробства; оцінка стану та потенціалу виноробних підприємств найбільшого і найперспективнішого виноробного регіону України – Одеської області; розроблення пропозицій щодо ефективного розвитку підприємств виноробної галузі в регіоні. До конкретних завдань, що сприятимуть досягненню поставленої мети, відносяться: дослідження трансформаційних процесів в економіці України у 2018–2022 роках; аналіз діяльності провідних виноробних підприємств Одеської області в 2018–2022 роках та оцінка їх потенціалу за графоаналітичною методикою у розрізі блоків: виробництво і збут, запаси, витрати, економічна ефективність підприємства, трудова діяльність, фінансування; побудова діаграми багатокутників потенціалів виноробних підприємств Одеської області за 2018–2022 роки і оцінка збалансованості векторів трансформацій індикаторів їх потенціалу; оцінка можливості визначення оптимальних варіантів використання потенціалу виноробних підприємств, що аналізуються, для формування прогнозних сценаріїв розвитку цих підприємств з метою удосконалення їх системи управління.

Вклад основного матеріалу дослідження. Трансформація є складною і непередбачуваною зміною стану систем протягом часу з послідовними перетвореннями елементів, що відбуваються в закономірному порядку. Вивчення причини змін у системах відображає картину часу, простору та керованого характеру незворотних перетворень. Визначення закономірностей процесів трансформації передбачає застосування аналітичних методів запобігання негативним процесам, щоб прогнозувати наслідки в управлінні позитивними змінами. При узагальненні теоретичних аспектів та закономірностей трансформаційних процесів в економіці Є. А. Івченко доводить, що не можна

проаналізувати трансформацію процесів виключно на макрорівні [13]. Трансформація передбачає процеси реструктуризації та реорганізації, злиття та поглинання компаній зі зміною стану керованої системи економіки. Взаємодія трансформаційних процесів на різних рівнях економіки впливає на економічну систему, дозволяє розглядати трансформацію процесів підприємства в умовах ринку [13; 15].

Економічний аспект трансформації включає: зміну економічної політики, цілей і задач стратегій розвитку; перехід до технологічних інновацій; соціальні зміни та поліпшення у міжнародній торгівлі; інші фактори, що впливають на економіку підприємств. Аналіз економічних трансформацій надає можливість зрозуміти причини, наслідки змін, розпізнати можливі ризики, виявити тренди та ухвалити управлінські рішення. До аналізу економічних трансформацій входить збирання даних, оцінка економічної моделі бізнесу, аналіз етапів життєвого циклу та прогнозування сценаріїв розвитку підприємства. На підприємствах управлінські рішення ухвалюють в розрізі: операційної діяльності; управління запасами та витратами; управління економічною ефективністю; управління трудовим потенціалом; фінансової аналітики.

Аналіз економічних показників діяльності виноробних підприємств здійснено та показники реалізації виноградного вина отримано на основі статистичної інформації [16]. Обсяг реалізованих виноградних вин визначають обсяги споживання та попиту на ринку. Стан виноробних підприємств оцінюється обсягом реалізованої продукції. Динаміка показників вітчизняної промисловості та показників виробництва виноградних вин у 2018–2022 роках характеризує як темпи зростання, так і зниження росту (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності в Україні
у 2018–2022 роках у млн. грн. без ПДВ та акцизу

Рік	Промисловість	Темп приросту до 2018 року в %	Виробництво виноградних вин	Темп приросту до 2018 року в %
2018	2508579,5	0	4852,3	0
2019	2480804,2	- 1,0	3518,1	- 27,5
2020	2481148,5	- 1,0	3252,5	- 32,9
2021	3589379,0	43,1	3641,5	- 24,9
2022	2811572,2	12,1	2124,2	- 56,2

Джерело: сформовано автором на основі даних [16]

В Україні у 2022 році реалізована промислова продукція зросла на 12,1% порівняно з 2018 роком. Аналіз показує, що динаміка змін обсягу реалізованої промислової продукції в Україні у 2022–2018 роках визначається позитивними показниками. Квартальні показники обсягу реалізованої промислової продукції у 2021 році мають найбільші значення (рис. 1).

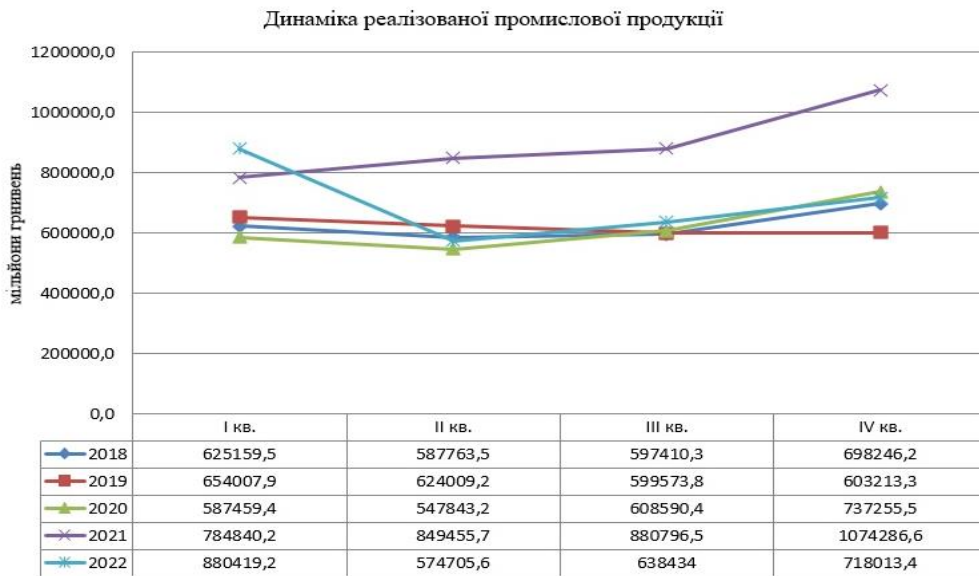

Рис. 1. Динаміка зміни обсягу реалізованої промислової продукції по кварталах в Україні у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на базі даних [16]

Обсяг реалізованих виноградних вин у 2022 році знизився на 56,2% порівняно з 2018 роком. Тільки у 2018 році динаміка обсягу реалізованих виноградних вин по кварталах мала позитивне значення в Україні за період 2018–2022 років (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка зміни обсягу реалізованих виноградних вин по кварталах в Україні у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на основі даних [16]

Темпи зростання обсягу реалізованого вина в Україні у 2021 році характеризуються зростанням сировинної бази галузі. У 2021 році урожай

винограду перевищив на 10% рівень 2020 року. У 2021 році було зібрано 90 тис. тонн винограду, що на 9% більше порівняно з 2020 роком. У сегменті ринку «ігристі вина» сформувалася тенденція до зростання, оскільки обсяги виробництва у 2021 році збільшилися на 15% порівняно з 2020 роком [17].

У виноробній галузі в теперішній час налічується 174 компанії [18], які мають ліцензію та реалізують понад 800 найменувань вин. Сучасна криза виноробства обумовлена впливом багатьох факторів: збройною агресією Росії проти України; руйнуванням виноградників та виноробних підприємств; падінням темпів продажу виноробної продукції; зростанням імпорту вина та подорожчанням продукції; порушенням логістичних ланцюгів збуту тощо. Не врегульовані терміни розрахунків торговельних мереж з постачальниками та дистриб'юторами через неефективні управлінські рішення керівництва підприємств виноробства. Склозавод, який забезпечував потреби українських підприємств у пляшках для вина, зруйнований і не підлягає відновленню. Лише 50% виноградних продуктів експортувалися у 2022–2023 роках внаслідок порушення логістичних шляхів та блокування портів [17; 19]. У 2022 році виноробні підприємства України виробили 660 тис. гл. вина, що становить 0,26% світового ринку вина. Таким чином, Україна посіла 28 місце у рейтингу виробників виноградного вина у світі [20]. У статті аналізується потенціал виноробних підприємств Одеського регіону у розрізі наступних видів економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Види економічної діяльності респондентів дослідження

КВЕД	Назва видів економічної діяльності		Респонденти дослідження
Класифікація видів економічної діяльності – КВЕД-2010	Секція С	Переробна промисловість	ПрАТ «Вікторія» ПАТ «Одесавинпром»
	Розділ 11	Виробництво напоїв	ПАТ «Харчовик» ТОВ «ВТК Шабо»
	Група 11.0	Виробництво напоїв	ТОВ «Шампань України» ТОВ «Винхол Оксамитне»
	Клас 11.02	Виробництво виноградних вин	ТОВ «Агро-Дар» ФГ «Кулевча»

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Розглянемо трансформаційні процеси, що відбулися у 2018–2022 роках на виноробних підприємствах Одеської області.

Сума активів балансу ПАТ «Вікторія» збільшилася з 49637 тис. грн. у 2019 р. до 61498 тис. грн. у 2022 р., тобто на 23,9%. Валовий прибуток зменшився з 10961 тис. грн. у 2019 р. до 8944 тис. грн. у 2022 р., тобто на 18,4%; чистий прибуток зменшився з 1961 тис. грн. у 2019 р. до 48 тис. грн. у 2022 р. на 97,6%.

Сума активів балансу ПАТ «Одесавинпром» знизилася на 45,8% з 358627 тис. грн. до 194454 тис. грн. у 2019–2022 роках. Валовий прибуток зменшився з 39365 тис. грн. у 2019 році до 7921 тис. грн. у 2022 році або на 79,9%; збиток збільшився з 13448 тис. грн. у 2019 році до 18263 тис. грн. у 2022 році, тобто на 35,8%.

Сума активів балансу ПАТ «Харчовик» збільшилася з 204351 тис. грн. у 2019 році до 403519 тис. грн. у 2022 році, тобто на 97,6%. Валовий прибуток

зменшився з 20953 тис. грн. у 2019 році до 18194 тис. грн. у 2022 році, тобто на 13,17%; чистий прибуток знизився з 3070 тис. грн. у 2019 році до 195 тис. грн. у 2022 році, або на 93,7%.

Сума активів балансу ТОВ «ВТК Шабо» знизилася з 938291 тис. грн. у 2019 році до 870648 тис. грн. у 2022 році, тобто на 7,2%. При цьому валовий прибуток зріс з 35548 тис. грн. у 2019 році до 396379 тис. грн. у 2022 році, тобто на 1015,05%; чистий прибуток збільшився з 12668 тис. грн. у 2019 році до 37892 тис. грн. у 2022 році, тобто на 199,1%.

Сума активів балансу ТОВ «Шампань України» збільшилася з 283659 тис. грн. у 2019 році до 319413 тис. грн. у 2022 р., або на 12,6%. Валовий прибуток підприємства зріс з 20614 тис. грн. у 2019 році до 29652 тис. грн. у 2022 році, або на 43,8%; чистий прибуток збільшився з 3532 тис. грн. у 2019 році до 7278 тис. грн. у 2022 році, тобто на 106,06%.

Сума активів балансу ТОВ «Винхол Оксамитне» знизилася з 98717 тис. грн. у 2019 році до 82209 тис. грн. у 2022 році, тобто на 16,7%. Валовий прибуток збільшився з 236 тис. грн. у 2019 році до 435 тис. грн. у 2022 році, тобто на 84,32%; чистий прибуток також збільшився зі 193 тис. грн. у 2019 році до 354 тис. грн. у 2022 році, або на 83,4%.

Сума активів балансу ТОВ «Агро-Дар» зросла з 95430 тис. грн. у 2019 році до 96436 тис. грн. у 2022 році, тобто на 1,1%. Валовий прибуток збільшився з 219 тис. грн. у 2019 році до 1089 тис. грн. у 2022 році – на 397,26%, або майже в 5 разів; чистий прибуток зріс зі 179 тис. грн. у 2019 році до 893 тис. грн. у 2022 році – на 398,88%, тобто також збільшився майже в п'ятеро.

Сума активів балансу ФГ «Кулевча» зросла з 319770 тис. грн у 2019 році до 380738 тис. грн у 2022 році, або на 19,1%. Валовий прибуток збільшився з 5103 тис. грн. у 2019 році до 82989 тис. грн. у 2022 році, тобто на 1526,28%, у 16,3 рази; чистий прибуток збільшився з 5661 тис. грн. у 2019 році до 72846 тис. грн. у 2022 році, тобто на 1186,8%, або у 12,9 рази.

Автором застосовано підхід щодо оцінки потенціалу виноробних підприємств на основі методики графоаналітичної оцінки, розробленої дослідниками наукової школи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Системне дослідження потенціалу підприємства розпочав професор О. С. Федонін та продовжили професори І. М. Репіна та О. І. Олексюк у працях, які розкривають природу, особливості формування та розвиток потенціалу підприємства [23]. Ми обстежуємо потенціали виноробних підприємств в Україні на основі графоаналітичного методу діагностики підприємницького потенціалу і систематизуємо показники у розрізі функціональних блоків оцінки індикаторів (табл. 3).

Графоаналітичний метод діагностики потенціалу підприємства визначає довжину вектора багатокутника потенціалу за алгоритмом, що був розроблений О. С. Федоніним [23].

У графоаналітичній методиці діагностики потенціалу підприємства визначається область допустимих значень індикаторів у діапазоні від 10–15 умовних одиниць, в якій нівелюється дисбаланс структури потенціалу об'єктів, що аналізуються.

Таблиця 3

Система показників за функціональними блоками для оцінювання індикаторів потенціалу виноробного підприємства

Функціональні блоки	Показники
Виробництво та збут продукції	1) обсяг реалізованої продукції; 2) капітальні інвестиції у матеріальні активи; 3) частка основних засобів в активах; 4) коефіцієнт зносу основних засобів; 5) коефіцієнт виробничої віддачі необоротних активів; 6) амортизованість продукції; 7) частка витрат на збут у витратах; 8) окупність витрат на збут
Запаси	1) запаси незавершеного виробництва на кінець року; 2) запаси готової продукції на кінець року; 3) запаси товарів та послуг для перепродажу на кінець року; 4) вартість товарів та послуг для перепродажу на кінець року; 5) оборотність запасів; 6) коефіцієнт покриття запасів
Витрати	1) матеріальні витрати на оплату послуг у виробництві; 2) матеріальні витрати на комп'ютери, вироби електронні та оптичні; 3) матеріальні витрати на оплату послуг з комп'ютерного програмування; 4) витрати на програмне забезпечення та консультування; 5) матеріаломісткість продукції; 6) прибутковість матеріальних витрат; 7) платежі підрядникам; 8) амортизація; 9) витрати на оплату праці; 10) відрахування на соціальні заходи
Економічна ефективність діяльності підприємства	1) ресурсорентабельність підприємства; 2) прибутковість основного капіталу; 3) прибутковість оборотного капіталу; 4) прибутковість продукції; 5) прибутковість амортизаційних відрахувань; 6) капіталомісткість продукції; 7) капіталомісткість продукції з оборотного капіталу; 8) фондомісткість продукції; 9) фондовіддача основних засобів; 10) коефіцієнт рентабельності продажів
Трудові ресурси	1) середня кількість працівників; 2) середня кількість працівників у виробництві вина; 3) середня кількість працівників в еквіваленті повної зайнятості; 4) кількість людино-годин; 5) кількість неоплачуваних осіб; 6) капіталомісткість по фонду заробітної плати; 7) зарплатомісткість продукції; 8) виробіток одного працівника; 9) фондоозброєність праці працівника
Фінанси	1) коефіцієнт покриття; 2) коефіцієнт термінової ліквідності; 3) коефіцієнт абсолютної ліквідності; 4) коефіцієнт капіталізації; 5) коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними засобами; 6) коефіцієнт фінансової незалежності

Джерело: розроблено автором на основі [23, с. 21]

На засадах графоаналітичної методики продіагностуємо потенціал виноробних компаній Одеської області за 2018–2022 роки, щоб визначити індикатори в стратегії розвитку у розрізі респондентів дослідження, зазначених в табл. 1.

Приватне акціонерне товариство «Вікторія» є юридичною особою. Потенціал підприємства ПрАТ «Вікторія» у 2022 році сягнув найбільшого рівня з незбалансованою структурою складових, оскільки індикатори мають мінімальне значення 4,29 у. о. та максимальне значення 100,0 у. о. (рис. 3).

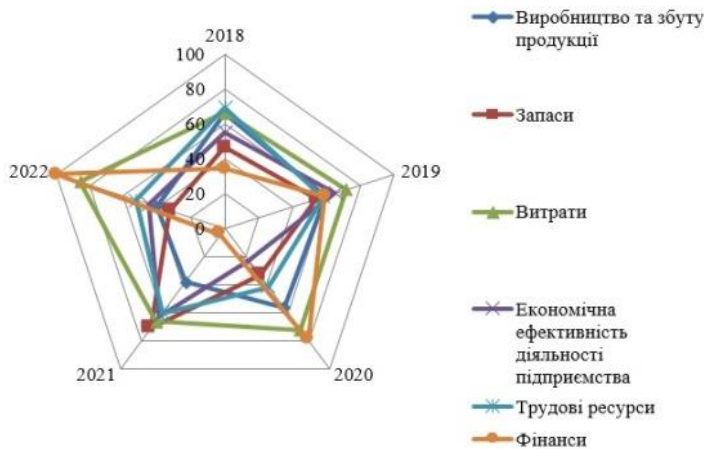

Рис. 3. Графоаналітична модель потенціалу ПрАТ «Вікторія» у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на основі даних ПрАТ «Вікторія»

Графоаналітичний метод оцінки наголошує на зв'язку розміру, форми багатокутника потенціалу підприємства з життєвим циклом [22; 23].

Розмір багатокутників ПрАТ «Вікторія» відповідає малому і середньому потенціалу підприємства в межах індикаторів 4,0–100,0 у. о. Динаміка індикаторів ПрАТ «Вікторія» у 2018–2022 роках демонструє незбалансований потенціал стратегії розвитку підприємства. Тому доцільно оптимізувати потенціали ПрАТ «Вікторія» та обґрунтувати прогностні сценарії цифрової трансформації системи управління підприємства.

Приватне акціонерне товариство «Одесавинпром» є юридичною особою. Потенціал ПАТ «Одесавинпром» у 2022 році досяг середнього рівня з незбалансованою структурою складових потенціалу підприємства, оскільки індикатори мають мінімальне значення 8,21 у. о. та максимальне значення 77,64 у. о. (рис. 4).

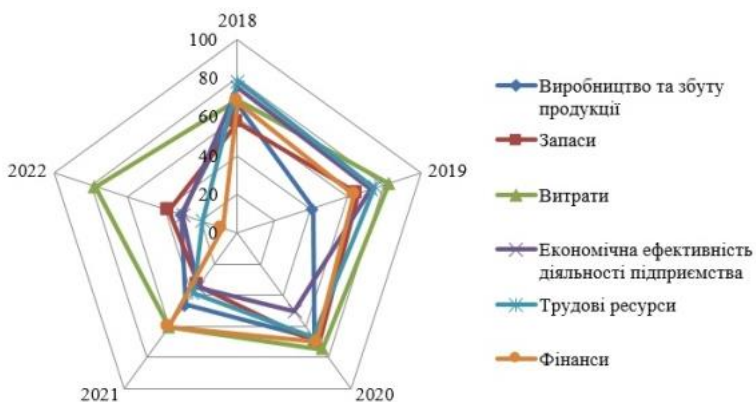

Рис. 4. Графоаналітична модель потенціалу ПАТ «Одесавинпром» у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на основі даних ПАТ «Одесавинпром»

Розмір багатокутників підприємства ПАТ «Одесвінпром» відповідає малому та середньому потенціалу в інтервалі 8,0–77,0 у. о. Динаміка індикаторів потенціалу у 2018–2022 роках сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії. Доцільно оптимізувати потенціал підприємства ПАТ «Одесвінпром» і визначити прогностні сценарії цифрової трансформації системи управління компанії.

Приватне акціонерне товариство «Харчовик» є юридичною особою. ПрАТ «Харчовик» у 2018–2022 роках зберігає середні показники потенціалу. Потенціал підприємства формується неузгодженими індикаторами, які визначають структурний дисбаланс складових. Мінімальне значення показує індикатор потенціалу в 12,38 у. о.

Максимальним значенням відповідає індикатор потенціалу в 85,19 у. о. (рис. 5). Розмір багатокутників підприємства ПрАТ «Харчовик» відповідає малому та середньому потенціалу в інтервалі 10,0–85,0 у. о. Динаміка індикаторів потенціалу у 2018–2022 рр. сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії.

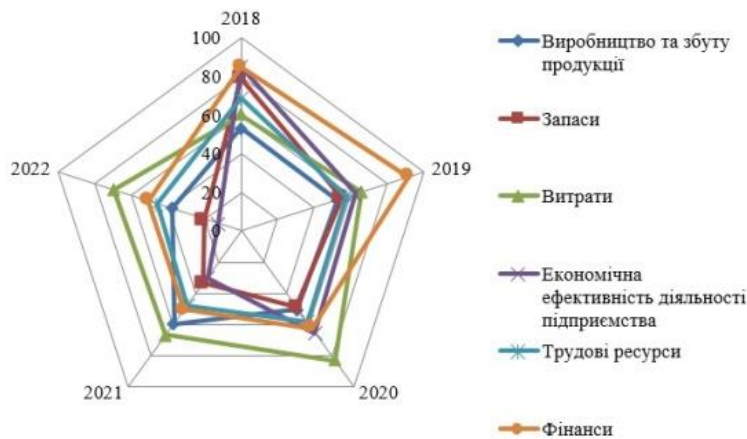

Рис. 5. Графоаналітична модель потенціалу ПрАТ «Харчовик» у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на основі даних ПрАТ «Харчовик»

Доцільно оптимізувати потенціал ПрАТ «Харчовик» та визначити прогностні сценарії цифрової трансформації системи управління підприємства.

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВТК Шабо» є юридичною особою. Потенціал підприємства ТОВ «ВТК Шабо» у 2018–2022 роках зберігає середні та значення індикаторів потенціалу вище середніх, з незбалансованою структурою складових, оскільки індикатори визначають мінімальне значення 34,11 у. о. та максимальне значення 95,89 у. о. (рис. 6).

Розмір багатокутників підприємства ТОВ «ВТК ШАБО» відповідає середньому та великому потенціалу в інтервалі 30,0–90,0 у. о. Динаміка індикаторів потенціалу у 2018–2022 рр. сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії. Тому також доцільно оптимізувати потенціал ТОВ «ВТК ШАБО» та обґрунтувати прогностний сценарій цифрової трансформації системи управління компанії.

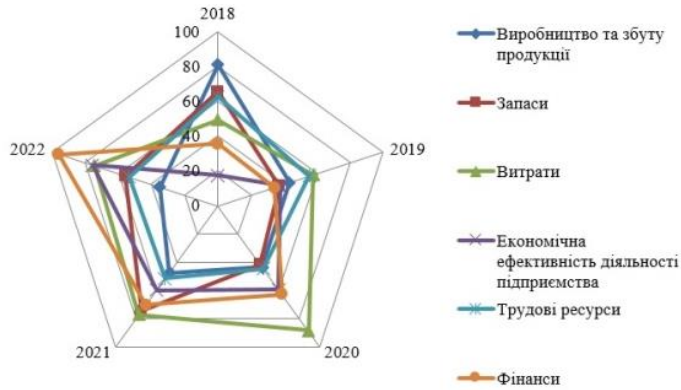

Рис. 6. Графоаналітична модель потенціалу ТОВ «ВТК Шабо» у 2018–2022 роках
 Джерело: сформовано автором на основі даних ТОВ «ВТК Шабо»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Шампань України» є юридичною особою. Потенціал підприємства ТОВ «Шампань України» у 2018–2022 роках демонструє середні та індикатори потенціалу вище середніх, з незбалансованою структурою складових, оскільки індикатори визначають мінімальне значення 14,81 у. о. та максимальне значення 100,00 у. о. (рис. 7).

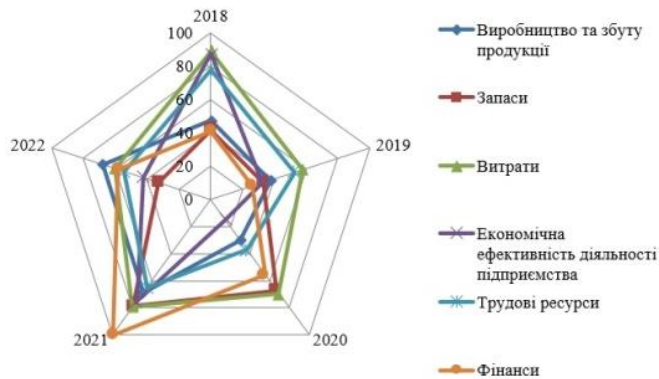

Рис. 7. Графоаналітична модель потенціалу ТОВ «Шампань України» у 2018–2022 роках
 Джерело: сформовано автором на основі даних ТОВ «Шампань України»

Розмір багатокутників підприємства ТОВ «Шампань України» відповідає малому та великому потенціалу в інтервалі 14,0–100,0 у. о. Динаміка індикаторів потенціалу у 2018–2022 роках сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії. Пропонуємо оптимізувати потенціал ТОВ «Шампань України» та обґрунтувати прогностичний сценарій цифрової трансформації системи управління підприємства.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Винхол Оксамитне» є юридичною особою. Потенціал підприємства ТОВ «Винхол Оксамитне» у 2018–2022 роках має малий та середній рівень розвитку з незбалансованою структурою складових, оскільки індикатори визначають мінімальне значення 5,09 у. о. та максимальне значення 100,00 у. о. (рис. 8).

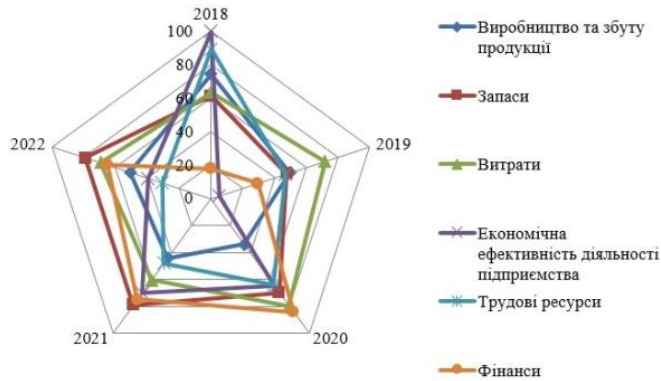

Рис. 8. Графоаналітична модель потенціалу ТОВ «Винхол Оксамитне» у 2018–2022 роках
 Джерело: сформовано автором на основі даних ТОВ «Винхол Оксамитне»

Розмір багатокутників ТОВ «Винхол Оксамитне» відповідає малому та середньому потенціалу в інтервалі 5,0–100,0 у.о. Динаміка індикаторів у 2018–2022 роках сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії. Доцільно оптимізувати потенціал ТОВ «Винхол Оксамитне» і створити прогнозний сценарій трансформації системи управління підприємства в контексті цифрової економіки.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро-Дар» є юридичною особою. Потенціал підприємства ТОВ «Агро-Дар» показує середній і великий рівень розвитку з незбалансованою структурою складових у 2018–2022 роках, оскільки індикатори визначають мінімальне значення 35,89 у. о. і максимальне значення 91,34 у. о. (рис. 9).

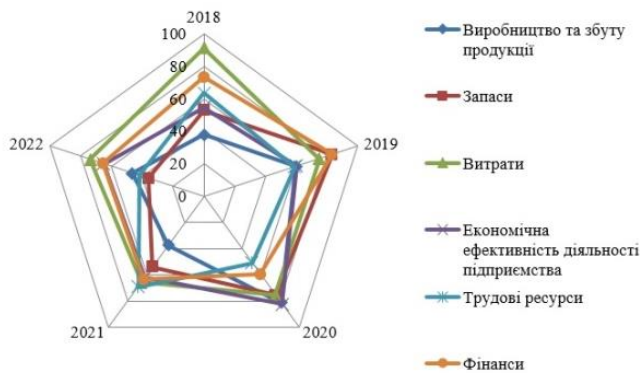

Рис. 9. Графоаналітична модель потенціалу ТОВ «Агро-Дар» у 2018–2022 роках
 Джерело: сформовано автором на основі даних ТОВ «Агро-Дар»

Пропонуємо оптимізувати потенціал ТОВ «Агро-Дар» та розробити прогнозний сценарій цифрової трансформації системи управління компанії.

Фермерське господарство (ФГ) «Кулевча» зареєстроване як юридична особа. Потенціал підприємства ФГ «Кулевча» у 2018–2022 роках має малий та великий рівень розвитку з незбалансованою структурою складових, оскільки індикатори мають мінімальне значення 24,77 у. о. та максимальне значення 91,79 у. о.

Потенціал підприємства формується неузгодженими індикаторами, які демонструють структурний дисбаланс (рис. 10).

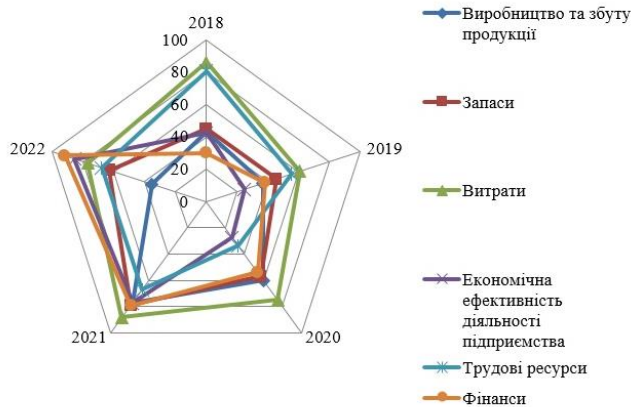

Рис. 10. Графоаналітична модель потенціалу ФГ «Кулевча» у 2018–2022 роках
Джерело: сформовано автором на основі даних ФГ «Кулевча»

Розмір багатокутників підприємства ФГ «Кулевча» відповідає малому та середньому потенціалу в інтервалі 24,77–91,79 у. о. Динаміка індикаторів потенціалу у 2018–2022 рр. сформувала незбалансований потенціал стратегії розвитку компанії. Доцільно оптимізувати потенціал підприємства й обґрунтувати прогностичні сценарії цифрової трансформації системи управління цим фермерським господарством.

Таким чином, реалізований нами графоаналітичний підхід до оцінки динаміки змін потенціалів провідних виноробних підприємств Одеської області у 2018–2022 роках віддзеркалює сучасний стан їх практичної діяльності. В основу оцінки потенціалу кожного виноробного підприємства нами приймаються не суб'єктивні думки експертів, а обґрунтована система показників-індикаторів, що характеризує фактично досягнуті реальні результати діяльності цих підприємств у сучасних складних умовах функціонування національного винного ринку. Певним чином такий аналіз характеризує і ступінь ефективності використання інформаційних можливостей підприємств, тобто можливостей цих підприємств генерувати і трансформувати інформаційні ресурси для використання їх у виробничій, комерційній та управлінській діяльності.

Трансформація потенціалів виноробних підприємств дозволяє зрозуміти розміри, динаміку та наслідки змін в діяльності цих підприємств для визначення векторів реалізації їх потенціалу та виявлення нереалізованих можливостей, вибору пріоритетів та прогнозування їх стратегічних цілей для подальшого розвитку.

Потенціал виноробних підприємств надає змогу прогнозувати сценарії трансформування діяльності підприємств та розширення комерційних проєктів на ринку вина.

Реалізації існуючого потенціалу кожного підприємства може допомогти цифрова трансформація виробництва та управління, світовим трендом якої є: перетворення існуючих підприємств через впровадження сучасних цифрових технологій.

Цифровізація дозволить трансформувати існуючі підприємства в компанії нового типу, для яких характерні: використання цифрових технологій з метою

вдосконалення ділової діяльності, розробка нових (цифрових) бізнес-моделей і взаємодія з замовниками та зацікавленими сторонами за новими (цифровими) каналами; застосування технології Інтернету речей (IP) – побудова точного землеробства (ТЗ), яке передбачає використання систем управління сільськогосподарською технікою, що дозволяє скоротити витрати на насіннєвий матеріал, добрива та паливо для тракторів і комбайнів, зменшити витрати часу на проведення польових робіт; використання технології змінного нормування (ТЗП) і безпілотних літальних апаратів (БПЛА), що допомагає скоротити витрати води і пестицидів, знизити трудовитрати і витрати на ресурси; застосування інтелектуальних систем на основі аналізу великих даних, віртуальних помічників для управління виноградниками і винокурнями; використання цифрових рішень в логістиці і продажах винограду і вина тощо. Для України цифрова трансформація реального сектора економіки, у тому числі виноградарсько-виноробних підприємств, є викликом, оскільки країна наразі характеризується слабкою економікою і низьким рівнем цифровізації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Аналіз сучасного стану виноробної галузі свідчить про її кризовий стан, який обумовлений впливом багатьох факторів: збройною агресією Росії проти України; руйнуванням виноградників та виноробних підприємств; падінням темпів продажу виноробної продукції; зростанням імпорту вина та подорожчанням продукції; порушенням логістичних ланцюгів збуту тощо.

За результатами оцінки трансформаційних процесів в економіці провідних виноробних підприємств Одеського регіону у 2018–2022 роках можна дійти наступних висновків. Незважаючи на кризу в економіці країни, постійні обстріли ворожими ракетами та БПЛА, логістичні проблеми тощо, більшість підприємств продемонстрували економічне зростання. Так, сума активів балансу в 2022 році збільшилася у ПАТ «Вікторія», ПАТ «Харчовик», ТОВ «Шампань України», ТОВ «Агро-Дар», ФГ «Кулевча». Вартість активів балансу знизилась у ПАТ «Одесавинпром», ТОВ «ВТК Шабо», ТОВ «Винхол Оксамитне».

У значній кількості підприємств покращилися фінансові результати діяльності. Чистий прибуток збільшився в 2022 році у ТОВ «ВТК ШАБО», ТОВ «Шампань України», ТОВ «Винхол Оксамитне», ТОВ «Агро-Дар», ФГ «Кулевча». Зменшення величини чистого прибутку в 2022 році відбулося у ПАТ «Вікторія», ПАТ «Харчовик», а у ПАТ «Одесавинпром» зросла сума збитку.

Проведена автором графоаналітична діагностика потенціалів виноробних підприємств дозволила оцінити трансформацію потенціалів виноробних підприємств Одеського регіону у 2018–2022 роках у розрізі блоків показників: виробництво і збут, запаси, витрати, економічна ефективність підприємства, трудова діяльність, фінансування. Трансформація індикаторів потенціалів підприємств в часі за обраними функціональними блоками показників характеризує послідовність руху життєвих циклів цих підприємств, структурні зміни потенціалів, специфічну взаємодію окремих елементів потенціалу кожного окремого підприємства. Це надає можливість в майбутньому визначити прогностичні сценарії розвитку з метою удосконалення системи управління підприємством в умовах цифрової економіки.

Результати дослідження демонструють середній розвиток потенціалу виноробних підприємств Одеської області у 2018–2022 роках. Розміри багатокутників обстежених підприємств відповідають середньому рівню потенціалу

між 30 та 70 умовними одиницями. У статті візуально представлено тренди розвитку потенціалу респондентів у 2018–2022 роках. Діаграми виноробних підприємств демонструють багатокутники з незбалансованими векторами та індикаторами потенціалу; показують структурні дисбаланси у системи управління підприємствами.

В основі аналізу потенціалу виноробних підприємств використані фактичні дані, відомості та показники, що характеризують досягнуті результати діяльності підприємств у ринкових умовах ринку вина в Україні. Це надає можливість оцінити масштаби ефективності використання потенціалу виноробних підприємств з метою мобілізації ресурсів в управлінській діяльності. Оцінювання потенціалу виноробних підприємств дозволяє визначити розмір, динаміку, стратегію розвитку, вектор ефективного використання потенціалу підприємств та вибрати цільові показники стратегії розвитку.

Реалізація потенціалів виноробних підприємств пов'язується з цифровою трансформацією їх системи управління, що для України є стратегічним напрямом розвитку виноробної галузі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою та вдосконаленням стратегій розвитку підприємств, виявленням нових ринкових можливостей для них та підвищенням їх конкурентоспроможності.

Необхідно створити математичні моделі, які описують різні аспекти потенціалу підприємства, наприклад, виділені автором блоки показників, такі як виробництво і збут, запаси, витрати, економічна ефективність підприємства, трудова діяльність, фінанси.

Використання математичних методів створить умови для оптимізації розподілу та використання різних ресурсів кожного підприємства з метою максимізації його потенціалу. Розробка прогностичних математичних моделей допоможе передбачити зміни у потенціалі підприємств на основі фактичних історичних даних та взаємодії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, управління ризиками та невизначеністю. Математичні моделі також будуть допомагати в оцінці ефективності різних стратегій управління для реалізації потенціалів підприємств.

Для реалізації цих концептуальних завдань необхідно здійснити цілий комплекс заходів у законодавстві, технологіях виробництва, маркетингу, екологізації тощо, що є перспективою подальших досліджень у даному напрямі.

Для побудови графоаналітичної моделі трансформації потенціалу підприємств доцільно використовувати цифрові технології. Також необхідно розвивати інституційні основи цифровізації, зокрема, слід удосконалити Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України, оскільки попередня програма була розроблена до 2020 року. Згідно з цією оновленою Концепцією необхідно розробити Стратегію цифрової трансформації галузей національної економіки і суспільства, включаючи Стратегію для виноградарсько-виноробних підприємств, з чітким виділенням її цілей та етапів реалізації.

Література

1. Bell D. The coming of post-industrial society : A venture in social forecasting. *Science and Public Policy*. 1974. Vol. 1. Issue 7. Pp. 158–159. DOI: <https://doi.org/10.1093/spp/1.7.158a>.
2. Wallerstein I. *World-systems analysis : An introduction*. 1st ed. Sage Publications, Ltd. *Perspectives*. 2006. No. 25. Pp. 95–98. URL: <https://www.jstor.org/stable/23616037> (access date: 08.08.2023).

3. Dunn S. P., & Pressman S. The lasting economic contributions of John Kenneth Galbraith, 1908-2006. *Journal of Post Keynesian Economics*. 2007. Vol. 29. No. 2. Pp. 179–190. URL: <https://www.jstor.org/stable/4539011> (access date: 10.08.2023).
4. Marx K. *Capital a critique of political economy*. Vol. 1. Book One: *The Process of Production of Capital*. First English edition of 1887. 547 p. URL: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1> (access date: 11.08.2023).
5. Toffler A. *The third wave*. New York : William Morrow and Company, Inc., 1980. 544 p. URL: <https://archive.org/details/TheThirdWave-Toffler/page/n5/mode/2up?view=theater> (access date: 15.08.2023).
6. Hansen A. H. *Business cycles and national income*. London : George Allen and Unwin Ltd, 1922. 721 p. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.150112/page/n3/mode/2up> (access date: 15.08.2023).
7. Schumpeter J., & Backhaus U. The theory of economic development. *The European Heritage in Economics and the Social Sciences*. 2023. Vol. 1. Springer, Boston, MA. Pp. 61–116. DOI: https://doi.org/10.1007/0-306-48082-4_3.
8. Гець В. М. Ринкова трансформація в 1991-2000 роках : здобутки, труднощі, уроки. *Вісник НАН України*. 2001. № 2. С. 22–37. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/72361> (дата звернення: 16.08.2023).
9. Гражевська Н. І. *Еволюція сучасних економічних систем* : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 286 с. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:217475/Source:default> (дата звернення: 18.08.2023).
10. Долженков О. О. Політична та соціальна трансформація: взаємозв'язок та особливості. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 40–50. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/590> (дата звернення: 18.08.2023).
11. Журба І. Є. Науково-методологічні засади трансформації економічних систем транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2010. № 2. С. 183–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhst_2010_2_46 (дата звернення: 21.08.2023).
12. Єрохін С. А. Трансформаційний процес та його структуризація. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 2. С. 4–12. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:86228/Source:default> (дата звернення: 22.08.2023).
13. Івченко Є. А. Теоретичні аспекти та закономірності трансформаційних процесів в економіці на макrorівні. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5830> (дата звернення: 25.08.2023).
14. Філіппова С. В. *Методологія управління трансформаційними процесами в промисловому виробництві* : дис. ... доктора екон. наук : 08.07.01. Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. 2006. 486 с. URL: <http://ns.dissert.com.ua/metodologia-upravlinnja-transformatsiynumu-protsesamy-v-promyslovomu-vyrobnytstvi.html> (дата звернення: 25.08.2023).
15. Кирилюк Є. М. Понятійний апарат досліджень трансформації економічних систем. *Економіка та підприємництво* : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. Київ : КНЕУ, 2011. Вип. 26. С. 14–25. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/389a3d72-ad15-422e-b450-c3a49de2e64b> (дата звернення: 28.08.2023).
16. *Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності* / Державна служба статистики України : сайт. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2023).
17. *Ринок вина в Україні під час війни* / Pro Capital Group : website. 2023. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/gynok-vina-v-ukraine-vo-vremya-voyny> (дата звернення: 31.08.2023).
18. *11.02 Виробництво виноградних вин* / YC.Market. 2023. URL: <https://catalog.youcontrol.market/kharchova-promyslovist/11.02> (дата звернення: 31.08.2023).

19. *Аналіз ринку вина в Україні. 2022 рік* / Pro Capital Group : website. 2022. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-vina-v-ukraine-2022-god> (дата звернення: 01.09.2023).
20. *Україна займає 28-ме місце у світі з виробництва вина* / BIZAGRO : website. 2022. URL: <https://bizagro.com.ua/ukrayina-zajmaє-28-me-mistse-u-sviti-z-virobnitstva-vina> (дата звернення: 04.09.2023).
21. *Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010)* / Державна служба статистики України : сайт. 2023. URL: https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/11/KVED10_11_02.html (дата звернення: 04.09.2023).
22. *Науково-освітня школа «Потенціал підприємства»* / Київський національний економічний університет імені Вади́ма Гетьмана. 2023. URL: https://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/k_ekonomiky_pidpryemstv/nauk_diyal_ker/nauk_school (дата звернення: 05.09.2023).
23. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. *Потенціал підприємства : формування та оцінка* : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 316 с.

References

1. Bell, D. (1974). The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting, *Science and Public Policy*, Vol. 1, Issue 7, pp. 158–159. DOI: <https://doi.org/10.1093/spp/1.7.158a>.
2. Wallerstein, I. (2006). *World-systems analysis : An introduction*. 1st ed. Sage Publications, Ltd., *Perspectives*, No. 25, pp. 95–98. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/23616037>.
3. Dunn, S. P., & Pressman, S. (2007). The lasting economic contributions of John Kenneth Galbraith, 1908-2006, *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 29, No. 2, pp. 179–190. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/4539011>.
4. Marx, K. (1887). *Capital a critique of political economy*. Vol. 1. Book One: *The Process of Production of Capital*. First English edition, 547 p. Retrieved from: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1>.
5. Toffler, A. (1980). *The third wave*. New York, William Morrow and Company, Inc., 544 p. Retrieved from: <https://archive.org/details/TheThirdWave-Toffler/page/n5/mode/2up?view=theater>.
6. Hansen, A. H. (1922). *Business cycles and national income*. London, George Allen and Unwin Ltd., 721 p. Retrieved from: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.150112/page/n3/mode/2up>.
7. Schumpeter, J., & Backhaus, U. (2023). The theory of economic development. *The European Heritage in Economics and the Social Sciences*, Vol. 1, Springer, Boston, MA, pp. 61–116. DOI: https://doi.org/10.1007/0-306-48082-4_3.
8. Geets, V. M. (2001). Market transformation in 1991-2000: achievements, difficulties, lessons [Rynkova transformatsiia v 1991-2000 rokakh: zdobutky, trudnoshchi, uroky], *Visnyk NAN Ukrainy*, No. 2, s. 22–37. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/72361> [in Ukrainian]
9. Grazhevska, N. I. (2011). *Evolution of modern economic systems* [Evolutsiia suchasnykh ekonomichnykh system], Znannia, Kyiv, 286 s. Retrieved from: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:217475/Source:default> [in Ukrainian]
10. Dolzhenkov, O. O. (2013). Political and social transformation: relationship and features [Politychna ta sotsialna transformatsiia: vzaiemozviazok ta osoblyvosti], *Aktualni problemy polityky*, Vyp. 49, s. 40–50. Retrieved from: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/590> [in Ukrainian]
11. Zhurba, I. Ye. (2010). Scientific and methodological principles of economic systems transformation of cross-border cooperation of Central and Eastern Europe countries [Naukovo-metodolohichni zasady transformatsii ekonomichnykh system transkordonnoho spivrobitnytstva krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy], *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»*, No. 2, s. 183–189. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2010_2_46 [in Ukrainian]

12. Yerokhin, S. A. (2005). Transformation process and its structuring [Transformatsiyni protses ta yoho strukturyzatsiia], *Aktualni problemy ekonomiky*, No. 2, s. 4–12. Retrieved from: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:86228/Source:default> [in Ukrainian]
13. Ivchenko, Ye. A. (2014). Theoretical aspects and regularities of transformational processes in the economy at the macrolevel [Teoretychni aspekty ta zakonomirnosti transformatsiinykh protsesiv v ekonomitsi na makrorivni], *Efektivna ekonomika*, No. 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5830> [in Ukrainian]
14. Filippova, S. V. (2006). *Methodology of transformational processes managing in industrial production*: dissertation [Metodolohiia upravlinnia transformatsiinykh protsesamy v promyslovomu vyrobnytstvi: dysertatsiia doktora ekon. nauk], Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen NAN Ukrainy, Odessa, 486 s. Retrieved from: <http://ns.dissert.com.ua/metodolohia-upravlinnja-transformatsiinykh-protsesamy-v-promyslovomu-vyrobnytstvi.html> [in Ukrainian]
15. Kyrylyuk, Ye. M. (2011). Conceptual apparatus of researches of economic systems transformation [Poniatyni aparat doslidzhen transformatsii ekonomichnykh system], *Ekonomika ta pidpriemnytstvo: zb. nauk. prats molodykh uchenykh ta aspirantiv*, KNEU, Kyiv, Vyp. 26, s. 14–25. Retrieved from: <https://ir.kneu.edu.ua/items/389a3d72-ad15-422e-b450-c3a49de2e64b> [in Ukrainian]
16. *Volume of sold industrial products by types of activity* (2023) [Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii za vydamy diialnosti], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
17. *The wine market in Ukraine during the war* (2023) [Rynok vyna v Ukraini pid chas viiny], Pro Capital Group: website. Retrieved from: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-vina-v-ukraine-vo-vremya-voyny> [in Ukrainian]
18. *11.02 Production of grape wines* (2023) [11.02 Vyrobnytstvo vynohradnykh vyn], YC.Market. Retrieved from: <https://catalog.youcontrol.market/kharchova-promyslovist/11.02> [in Ukrainian]
19. *Analysis of the wine market in Ukraine* (2022) [Analiz rynku vyna v Ukraini], Pro Capital Group: website. Retrieved from: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-vina-v-ukraine-2022-god> [in Ukrainian]
20. *Ukraine ranks 28th in the world in terms of wine production* (2022) [Ukraina zaimaie 28-me mistse u sviti z vyrobnytstva vyna], BIZAGRO: website. Retrieved from: <https://bizagro.com.ua/ukrayina-zajmaje-28-me-mistse-u-sviti-z-virobnitstva-vina> [in Ukrainian]
21. *Ukrainian Classification of types of economic activity (KVED-2010)* (2023) [Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti Ukrainy (KVED-2010)], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait. Retrieved from: https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/11/KVED10_11_02.html [in Ukrainian]
22. *Scientific and educational school «Enterprise potential»* (2023) [Naukovo-osvitnia shkola «Potensial pidpriemstva»], Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Vadyma Hetmana. Retrieved from: https://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/k_ekonomiky_pidpriemstv/nauk_diyal_kep/nauk_school [in Ukrainian]
23. Fedonin, O. S., Repina, I. M., & Oleksyuk, O. I. (2005). *Enterprise potential: formation and evaluation* [Potensial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka], KNEU, Kyiv, 316 s. [in Ukrainian]